ספר הקנה — שקליה וטרייה בדיני תרומה

שקליה וטרייה בדיני תרומה.

ועתה ראה ר' האיך דבריהם עולים ויורדים כי א"א בשלמא שאינה מופנה מצד אחד דורשין ואין משיבין א"כ איצטריך המלה יתירה למילף מינה, אא"א משיבין בשלמא שאין להשיב שפיר איצטריך מלה יתירה למילף מינה ולימודה עיקר שאין כח נמצא משום מקום להשיב אא"א דאית מקום ופרכא להשיב א"כ מלה יתירה למה לי הלא אין תועלת ממנה שהרי פרכא עליה ומבטל לימודה, אלא מדאיצטריך מלה יתירה עכ"פ בין איכא למיפרך עליה בין ליכא למפרך עליה לא פרכינן וא"כ בשלמא לר' ישמעאל דאמר מופנה מצד אחד למדין ואין משיבין, אלא לרבנן יקשה דהואיל ומשיבין למה נכתב מלה יתירה מה יש לך להשיב אתא לומר היכי שאין מופנה כל עיקר ומופנה מצד אחד ויש ללמוד מכאן ומכאן וליכא למפרך לא כאן ולא כאן מניחין שאין מופנה כל עיקר ולמדין ממופנה מצד אחד אי הכי לא לכתוב קרא מופנה לא בזה ולא בזה וקב"ה תורה דיליה הוא היכי שאין רוצה קב"ה למילף מינה לכתביה בלי מופנה ונילף ממנה ולא יכתוב פרכא עליו, אלא מדכתיב האי מופנה לאשמעינן את שאינו מופנה שאין למדין ממנה כל עיקר וא"כ יקשה לר' אליעזר דאמר שאינו מופנה כל עיקר למדין ומשיבין וגם הדרא קושיא לדוכתיה לרבנן דאמרי מופנה מצד אחד למדין ומשיבין אי משיבין למאי נכתב סוף סוף לרבנן דייק דסברי שאינו מופנה כל עיקר אין למדין אע"ג דליכא למפרך ממאי מדאיצטריכו לומר מופנה מצד אחד למדין ואין משיבין ש"מ שאינו מופנה כל עיקר אין למדין כלל, דאי ס"ד אע"פ שאין מופנה כל עיקר למדין ומשיבין ישמיענו בשאינו מופנה שדורשין ומשיבין ולא יצטרכו לכתוב המופנה מצד אחד כי תרתי למה לי אלא שמע מיניה דווקא במופנה מצד אחד אמרי דורשין ומשיבין אבל בשאינו מופנה כל עיקר אין דורשין כל עיקר, ומשיב נמי היכא דאיכא מופנה מצד א' ושאינו מופנה כלל ואין פרכא לא לזה ולא לזה מניחין שאינו מופנה כל עיקר ודורשין מופנה מצד א' משמע אם לא יהיה מופנה כל עיקר וליכא למפרך עליו דורשין בדליכא מופנה מצד א' כנגדו וא"כ א"ת לרבנן מופנה מצד א' דרשי שאינו מופנה כל עיקר לא דרשי א"כ יקשה למ"ד דס"ל לרבנן דדרשינן מופנה מצד א' ולא דרשי שאינו מופנה כלל ניחא אא"א רבנן דרשי בין מופנה מצד א' בין אין מופנה כלל הדרא קושיא לדוכתיה קב"ה תורה דיליה היא ולא לכתוב מופנה כלל, ועתה אדלה מים מבור עמוק ואומר מ"מ רבנן ס"ל כלישנא קמא שאינו מופנה כל עיקר אין דורשין לכן איצטריך שכיר לגבי פסח מיותר כדי ללמוד תרומה ממנו ואע"ג דסבירא להו דורשין ומשיבין, והכא יש להשיב מה לפסח שכן חייבין עליו משום פיגול נותר וטמא ולכן איצטריך להיות מופנה משני צדדים אפ"ה לאו כלום הוא הפרכא מטעם דחמירא תרומה מפסח שהפסח נאכל לזרים ולכהנים ותרומה אינה נאכלת אלא לכהנים, ואפי' אם תמצא כל החומרות של כל העולם מתנה לפסח התרומה הוא יותר חמור שמצד חומרתו אינו נאכל לזרים וא"כ אפי' שהיה מופנה מצד א' דוקא היה לומד תרומה מפסח ופרכא אין עליו דחמור יליף מקל במקום דלא מעטיה קרא וא"כ מופנה מב' צדדים לגבי פסח ותרומה למה לי.

ורבנן דאמרי בלישנא בתרא שאינה מופנה כל עיקר דורשין ומשיבין א"כ ישתוק מתושב ושכיר לגמרי שנאמר לגבי פסח וכבר סברי למדין ואע"פ שמשיבין אין להשיב דהו"ל חמור מן הקל, מה יש לך לומר אם ישתוק מתושב ושכיר של פסח א"כ ג"ש מנ"ל ומאין יבוא יש לי להשיב נילף יאכל מיאכל נאמר בפסח וערל לא יאכל בו ונאמר בתרומה תושב ושכיר לא יאכל קדש מה לשם ערל לא אף כאן ערל לא, ור' ישמאל דאמר מופנה מצד א' למידין ולכן דן ג"ש עליו משום דלא דמי דהתם בפסח גוי והכא בתרומה בישראל וא"כ לאו ג"ש היא, ונראה לומר שזה הערל שאמר ר"ע ואומר איש איש מזרע אהרן לרבות את הערל שאינו אוכל בתרומה ואמת אמר אלא שקשה כי אני אומר אדרבא ערל אוכל מאי איש איש לרבות טומטום שאינו אוכל משום שיצא מכלל איש ומכלל אשה ובריה בפני עצמו הוא וא"כ לר"ע ערל אינו אוכל בתרומה מנא לן, וכ"ת לעולם איש איש לרבות הערל שאינו אוכל אבל טומטום אוכל דאפי' שהוא בריה בפ"ע הואיל וספק ערל הוא אוכל דאי ס"ד שאינו אוכל יכתוב טומטום בתרומה בפירוש שאינו אוכל ואז נאמר השתא ספק ערל אינו אוכל ערל ודאי לא כ"ש ואז ילמוד פסח מתרומה וישתוק מאיש איש, אלא ע"כ מדלא כתיב בפירוש ספק ערל עכ"פ איש איש לא בא אלא לרבות ערל ודאי אבל ספק ערל אוכל א"כ אמור לי על מה אמרו טומטום אינו אוכל בתרומה נשיו ועבדיו אוכלין משוך ונולד מהול אוכלין אנדרוגנוס אינו אוכל לא בתרומה ולא בקדשים ולדבריך יאכל, אלא ע"כ איש איש לרבות טומטום שאינו אוכל ולא תימא דספק ערל הוא כדי ללמוד ממנו ערל ודאי אלא אימא משום דבריה בפ"ע הוא, מי לא תנן זכר להוציא טומטום ואנדרוגנוס ונשאו ונתנו ואמרו משום בריה בפ"ע וכל זה למה מפני שאין לך כח לומר איש איש לרבות את הערל בעבור שיש כנגדך לומר לרבות טומטום וא"ת מה ראית.

ושקול וכל הנופל במשקל צריך סברות רבות וחזקות, וא"כ לר"ע ערל שאינו אוכל בתרומה מנין ועוד דאמר טומטום אינו אוכל נשיו ועבדיו אוכלים נשים לטומטום מנין א"ל מאי נשיו ארוסותיו וש"מ טומטום שקדש קדושיו קדושין וניחוש שמא אשה הוא ואין אשה מקדשת אשה והויא זרה ומאי אשתו אוכלת, ורואה אני שלא תפול אלא בדברי אביי או בדברי רבא דאביי אמר כשבציו מבחוץ ורבא אמר מאי נשיו אמו, אם לדברי אביי תפול א"כ קשה דקתני טומטום אינו אוכל בתרומה טעמא מאי משום שהוא ערל ודאי שבציו מבחוץ הא ספק ערל אוכל ש"מ ודאי ערל אינו אוכל דאי ס"ד אפי' ודאי אוכל א"כ איש איש למה לי אלא ע"כ מדאיצטריך איש איש לרבות ולא נכתב הדבר בפירוש ש"מ ל"ש ספק ול"ש וודאי אינו אוכל, וא"כ קשה לאביי דאמר כשבציו מבחוץ שהוא ודאי ערל אינו אוכל אבל ספק אוכל וכ"ת לעולם אביי לא חילק בין ספק לוודאי שהכל אסור בתרומה דהכי קתני ברישא טומטום אינו אוכל בתרומה ובסיפא קתני טומטום אינו אוכל לא בתרומה ולא בקדשים ורישא מיירי בודאי ערל וסיפא ספק ערל השתא קשה כחומץ לשיניים מדקתני רישא טומטום אינו אוכל בתרומה סתם משמע הא קדשים אוכל, וטעמא מאי בעבור שהוא ודאי א"כ אימא סיפא טומטום אינו אוכל לא בתרומה ולא בקדשים השתא ספק ערל דיש לן למימר שמא אשה הוא ואוכל תרומה וקדשים אפ"ה בספק ערל אתה אומר שאינו אוכל טומטום שבציו מבחוץ והוא ערל ודאי לא כ"ש שלא יאכל קדשים, מה יש לך לומר קתני תרומה ה"ה קדשים שאינו אוכל בזה יש להשיב אנדרוגנוס יוכיח שאוכל תרומה ואינו אוכל קדשים אף זה מדקתני תרומה ש"מ שאינו אוכל קדשים וא"כ מכל צד יקשה לאביי.

ועוד מדקתנא אביי שבציו מבחוץ חוששין לקדושיו מכלל דסתם טומטום אין חוששין ואמאי ניחוש שמא יקרע וימצא זכר ונמצא שהתרת א"א אלא ע"כ לומר שסתם טומטום נמי חוששין לקדושיו א"כ הדרא קושיא לדוכתיה וניחוש דלמא אשה הוא ואין אשה מקדשת אשה ונמצא שזרה אוכלת תרומה כל זה

אם תפול לדברי אבי.

ואם תפול לדברי רבא שאמר מאי נשיו אמו ואיצטריך לאמרו משום שהייתי טועה לומר שמוליד מאכיל שאינו מוליד אינו מאכיל קמ"ל.

וגם זה דבריו נבוכים הם בארץ כי סגר עליהם המדבר שהוא הגלות, כי לדבריו יאמר התנא אמו ועבדיו אלא מדקתני נשיו נשיו ממש וש"מ טומטום שקדש קדושיו קדושים וניחוש דלמא אשה הוא ואין אשה מקדשת אשה ונמצא שמאכיל קדשים לאשה זרה, ועוד אפי' את"ל שהיא אמו פשיטא שאוכלת מה יש לך לומר אוכל מאכיל מאן לימא לן זה ואפי' אם תאמר כן נהי שהוא אינו אוכל וגם אינו מאכיל מ"מ אמו כהנת כשירה היא ואוכלת מכהנים אחרים, אל"ב זהו שאמר רבא שבא התנא להסיר הטעות הזה שהאוכל מאכיל שאינו אוכל אינו מאכיל כי קאמר נשיו ועבדיו אוכלים ואז יקרב לעשותו, אל"ר נראה לך שנצחת אותי אי לאו שעלה בידי קרא זה לא הייתי מקשה שאם היה אומר המול לו כל זכר ואז יקרב לאכלו אז היינו אומרים ומלת אותו אז יאכל בו איצטריך לערלים שימולו תחילה ואח"כ יאכלו, והמול לו כל זכר ואז יקרב לאכלו איצטרך לומר שמילתם מעכבת מלאכול אז היית מקשה לי על מה שאמרתי, אבל באמת ואז יקרב לעשותו כתיב ואני אומר מילת זכרים ועבדים מעכבים אותו מלעשות פסח ואין מילת זכרים ועבדים מעכבים אותו מלאכול הפסח והיכי דמי כגון שהוא מנוי בפסח אחרים וילך ויאכל וישבע ויותיר.

אל"ב לא היא דבעי רב חמא קטן ערל מהו להסך בשמן של תרומה ערלות שלא בזמנו מעכב או לא מעכב וא"ר זירא ת"ש אין לי אלא מילת זכרים בשעת עשייה שנאמר המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו ומילת עבדיו בשעת אכילה שנאמר ומלת אותו אז יאכל בו מנין ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה פירוש ויהיה מילת זכריו מעכב עשייה ואכילה וכן מילת עבדיו, ת"ל אז אז לג"ש, בשלמא מילת עבדיו דבשעת אכילה איתא ובשעת עשייה ליתא כגון דזבני ביני וביני אלא מילת זכריו דבשעת אכילה איתא ובשעת עשייה ליתא היכי משכחת לה לאו כגון דאתיליד ביני וביני פירוש בין עשייה לאכילה וש"מ ערלות שלא בזמנה מעכבת, וא"כ בני נראה שמעכבים וא"כ איך עלה בדעתך לומר שלא יעכבו.

אל"ר א"כ מדברי ר' זירא אתה מקניטני דברי ר' זירא שבורים הם כי מאן נימא לן קטן שלא בזמנו יעכב בשלמא בזמנו דין הוא לעכב אלא שלא בזמנו מה יעשה העני לימול אותו לא יוכל, ואם דברי ר' זירא הם עומדים א"כ נכנס בחרב שלופה והרג כמה אלפים מישראל שיאמרו כולם מה נעשה לא נשמש מטותינו בכל חודש אב שמא תלד האשה בן בע"פ ולמולו לא נוכל ונמצא שלא נוכל לאכול הפסח והיא מצוה חביבה שעל ידה יצאנו ממצרים ונמצא שמתבטלים מביאת נשותיהם ויתמעטו כמה אלפים מישראל הממעט נפש אחת יקרא רוצח הממעיט כל כך נפשות לא כ"ש, מה יש לך לומר אז למה לי הרי הוא כאז ישיר שאם לא יאמר אז מה יאמר ומלת אותו ואז יאכל בו לאו קרא שוה הוא מ"מ שלא תאמר אין לי כח להעמיד ג"ש אני אומר איצטריך אז והוא מיותר ולא לג"ש של ר' זירא שאמר קטן שלא בזמנו מעכב כי הוא ערל לא משלו קאמר אלא מכהנים אחרים.

סוף סוף עדיין לא נתברר לך דאיש איש לרבות את הערל כי אדרבא אני אומר לרבות טומטום שאינו אוכל משום שהוא בריה בפ"ע וא"כ ר"ע ערל שאינו אוכל בתרומה מנ"ל, ועוד בשלמא ר"ע איש איש להביא ערל ותושב ושכיר האמור בתורה איצטריך להביא ערבי מהול וגבעוני מהול שאינו אוכל, אלא ר"א דיליף משכיר ותושב ואמר איש איש דברה תורה כלשון בני אדם בעבור שאינו יכול להעמידו מלת איש איש יאמר דברה תורה כלשון ב"א, והלא מרע"ה הודה ולא בוש לומר איני יודע ור"א שהוא קטן ממנו יתבייש לומר איני יודע ושמא תאמר מצאו משה וראה מעלתו ואמר יה"ר שיהא זה מיוצאי חלצי אפ"ה משה היה קודם ממנה ברקיע, אך הקושיא הלא לר' אליעזר ור"ע גם שניהם ראה מרע"ה ונתאוה אליהם וא"כ האיך לא בררו שם כל דבר אבל באו הנה ונפלו במחלוקת ושמא באו בעה"ז המלוכלך ושכחו.

ומ"ט היה ר"ע פחדני גדול וכשאמר להביא ערבי מהול וגבעוני זול הקשו לו למימרא כמאן דמהילי דמיין והתנן קונם שאני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי עכו"ם קונם שאני נהנה למולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי עכו"ם אלמא אע"ג דמהילי כמאן דלא מהלי דמי, ותירץ תושב ושכיר בא לאתויי גר שמל ולא טבל וקטן שנולד כשהוא מהול שאינם אוכלים בתרומה ור"א סבר גר שמל ולא טבל גר מעליא הוא וקטן שנולד כשהוא מהול אין צריך להטיף ממנו דם ברית, שומו שמים על זאת הלא אז"ל כל מי שנאמר בו תמים נולד מהול אברהם אבינו נאמר בו תמים וא"כ נולד כשהוא מהול ולא נחשב למהול ואמר לו קב"ה לעשות מילה בפועל, קטן שנולד מהול לא נחשב לו כמילה אלא חסרון בשר כשר הוא וצריך להטיף ממנו דם ברית להיות המילה בפועל, וגר שמל ולא טבל מילה מאי מהניא ליה אלא הוא בא תחת כנפי השכינה והם מי מקוה וא"כ כ"ז שלא בא במים אינו מהול.

אל"ב אמרת מ"ט לימא לן שמילת זכריו מעכבין אותו מלאכול בתרומה ואמר ומלת אותו אז יאכל בו הערל שמהלו אבל הוא עצמו אינו מעוכב ואנא היה דעתך כשקראת הפרשה שנים מקרא וא' תרגום ולא עלה בידך קרא דכתיב המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו (ואז עול וחמס) אלא איצטריך אז אז לומר לך ליתן זכריו באכילה ועבדיו בעשייה כאלו כתב באכילה עבד וזכר וכתיב בעשייה עבד וזכר ועבד וזכר מעכבין אותו באכילה ועבד וזכר מעכבין אותו בעשייה, דאי לאו אז אז ה"א עבד אין מעכבו באכילה אבל זכר מעכבו וכן זכר בעשייה מעכב ולא באכילה אבל עבד אין מעכב בעשייה קמ"ל אז אז ליתן עבד בעשייה וליתן זכר באכילה, והנה עבד וזכר אין מעכבין אותו מן האכילה ועבד וזכר מעכבין אותו מן העשיה, וקושיתו קושיא שאינה מתמוטטת ודברי ר' זירא שבורים כחרס כי אדרבא ערל שלא הגיע זמנו אינו מעכב.

אל"ב לדבריך יכתוב בעשייה זכר ועבד בפירוש אלא מדאיצטרך גבי אכילה עבד ולגבי עשייה זכר וכתיב אז אז ש"מ שהזכר מעכב באכילה וכשם שהזכר מעכב כך קטן שלא בזמנו מעכב.

אל"ר שתי תשובות בדבר כי לדידך נמי יכתוב זכר ועבד גבי אכילה וזכר ועבד גבי עשייה ואז תקיש זכר ועבד של אכילה לזכר ועבד של עשייה ואמור כשם שבעשיה מעכבי גם באכילה מעכבי ואז הייתי מסייע לר' זירא ואפי' שלא היה סיוע חזק אבל דכתיב אז אז לג"ש מה ראית לדון כר' זירא להרוג העולם תדון כמותי וכן הדין נותן קטן שלא הגיע זמנו אינו מעכב: